

İSTANBUL KÜTÜPHANELERİNDEKİ EL YAZMASI PADİŞAH DİVANLARI (XV – XVII. ASIR)

Coşkun AK*

ÖZET

Osmanlı padişahlarının birkaçı müstesna şiirle uğraştıkları çeşitli edebiyat tarihlerinde, antolojilerde, tezkirelerde kayıtlıdır. Fatih, Yavuz, Kanuni gibi büyük padişahlar, başında buldukları devleti dünyanın en büyük imparatorluğu yapmak için uğraşırken bir yandan da şiirle edebiyatla meşgul oldular.

Bu araştırmamızda, ileride bu konuda araştırma yapmak isteyenlere ışık tutmak, yardımcı olabilmek düşüncesiyle İstanbul kitaplıklarındaki yazma padişah divanlarını bir araya getirmek istedik. Kronolojik olarak sıraladığımız bu divanlarda fazla teferruata inmeden gerekli bilgiler vermeye çalıştık. Ayrıca padişahların doğum, ölüm tarihlerini vererek, kendilerinden kısaca söz etmekle yetindik.

SUMMARY

The Manuscripts of The Ottoman Sultans Poems In The Librais In Istanbul (15th-17th cents)

The fact that all the Ottoman Sultans with a few exceptions were engaged in poetry was recorded in several histories of literatures, in anthologies and in biographies. The Sultans like Mehmet the conquerer, Yavuz and Süleyman the magnificent while trying to make the country they had been governing the greatest one of the world were engaged in poetry and literature on the other hand.

In this study, with a view of helping and throwing lights on those who intend to make researches into this subject, we tried to bring together the manuscripts of the Ottoman Sultans poems in the libraries in Istanbul. In these manuscripts of poems which we set in order choronologically, we tried to give some necessary information without giving much detail. Besides we thought it sufficient to tell about the Sultans a little giving their dates of birth and death.

Osmanlı padişahlarının birkaçı müstesna şiirle uğraştıkları çeşitli edebiyat tarihlerinde, antolojilerde, tezkirelerde kayıtlıdır. Fatih gibi, Yavuz gibi, Kanuni gibi büyük padişahlar, başında buldukları devleti dünyanın en büyük imparatorluğu yapmak için uğraşırken bir yandan da şiirle, edebiyatla meşgul oldular.

* Doç. Dr.; U.Ü. Necatibey Eğt. Fak. Türk Dili ve Ed. Eğt. Öğr. Üyesi

Kazanılan seferlerin, savaşların yanında şiir alanında da küçümsenmeyecek başarılar kazanan bu padişahlar birer divan meydana getirebilecek edebi değeri yüksek şiirler yazdılar. İşte bu şiirlerin bir araya toplandığı bu divanlar çeşitli zamanlarda, çeşitli müstensihler tarafından kaleme alındı. Böylece edebiyatımıza unutulmaz eserler kazandırılmış oldu.

Bu araştırmamızda, ileride bu konuda araştırma yapmak isteyenlere ışık tutmak, yardımcı olabilmek düşüncesiyle İstanbul Kitaplıklarındaki yazma Padişah divanlarını bir araya getirmek istedik. Kronolojik olarak sıraladığımız bu divanlarda fazla teferruatla inmeden gerekli bilgiler vermeye çalıştık. Ayrıca padişahların doğum, ölüm tarihlerini vererek kendilerinden kısaca sözetmekle yetindik.

FATİH SULTAN MEHMET – AVNİ DİVANI

Altı lisan bilen Fatih Sultan Mehmed'in şiirdeki mahlası Avni'dir. II. Murad'ın oğlu olan Fatih H. 833/M. 1429'da Edirne'de doğmuştur. Manisa Valiliği yapmış, H.847/M. 1443'te tahta çıkmış, babasının tahta yeniden geçmesiyle tekrar Manisa Valisi olmuş, H. 855/M. 1451'de babasının ölümü üzerine tahta geçerek 31 yıllık saltanatı süresince başta İstanbul'un fethi olmak üzere sayısız zaferler kazanmış, ilim, fen, felsefe ve edebiyata yaptığı hizmetlerle herkesin takdirini kazanmıştır. H. 886/M. 1481'de Gebze'de ölmüştür.

Türk Tarih Kurumunca "Fatihin Şiirleri" adıyla yayınlanan eser Kemal Edip Ünsal tarafından hazırlanmış ve AE 305 No'lu nüsha esas alınmıştır. AE 530 ve 531 nolu nüshalar esas alınarak yayınlanan "Fatih Divanı" adlı bir eser ile George Jacob tarafından "Divan-ı Avni" adıyla yayınlanan bir eser daha vardır.

Beyitlerinden:

Sâkiyâ mey sun ki bir dem lâlezâr elden gider
İrişür fasl-ı hazân vakt-i bahâr elden gider

*

Yokdur zulme rızâmuz adle biz mâillerüz
Gözlerüz Hakkun rızâsın emrine kâillerüz

1. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 395

Yaprak : 47

Satır : 11

Kitap Ölçüleri: 21x13 - 18.8 x 7.3 cm.

Cetvel : yaldız

Yazı : talik

Kağıt : abadi

Başlık : hafif tezhipli

Cilt : kahverengi meşin, şemseli, köşebentli

Baş : Yüzün meh-i ıyd ü ser-i zülfün şeb-i esrâ
Gamzen yed-i Musâ leb-i la'lün dem-i İsa

Son : Eteğümi elden komayup gamun
Giribânımı çâk çâk eyledi

Kitabın baş tarafında ve ortasında kitaplık mühürü basılıdır. Sonunda boş yapraklar vardır. İçinde 70 gazel, 1 kıta, 1 mısra vardır.

2. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 530

Yaprak	: 106
Satır	: 17
Ölçü	: 21.5 x 15.5 cm.
Yazı	: rika
Kağıt	: avrupa
Cilt	: üstü kahverengi kağıt, arkası bez kaplı
Baş	: Yüzün meh-i ıyd ü ser-i zülfün şeb-i esrâ Gamzen yed-i Musâ leb-i la'lün dem-i İsâ
Son	: Eteğümi elden komayup gamun Girîbânumu çâk çâk eyledi

Baş tarafında Ali Emiri tarafından yazılmış bir mukaddime ile Fatih Divanı hakkında birkaç söz vardır. Bu kısım 25 yapraklıdır. Asıl divan 26-46. yapraklardadır. 48-106. yapraklarda Ali Emiri'nin tahmisleri vardır. Divanda 71 gazel, 1 tahmis, 1 nazım, 2 beyit ile 28 tanzir mısraı vardır.

3. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 531

Yaprak	: 72
Satır	: 17
Ölçü	: 23.5 x 18 cm.
Yazı	: rika
Kağıt	: yeni
Cilt	: üstü yeşil kağıt, arkası bez kaplı
Baş	: Yüzün meh-i ıyd ü ser-i zülfün şeb-i esrâ Gamzen yed-i Musâ leb-i la'lün dem-i İsâ
Son	: ... Bitse benefşe yer yer ziyet bulur gülistân

Kitabın 24-72. yaprakları arasında Ali Emiri'nin tahmisleri, baş tarafında da kitaplık ve vakıf mühürleri vardır. İçinde 71 gazel, 1 tahmis, 1 nazım, 2 beyit ile 28 tanzir mısraı vardır.

Bu son iki yazmanın Ali Emiri tarafından yazıldığı kabul ediliyor.

II. BAYEZİD – ADLİ DİVANI

Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Bayezid'in şiirdeki mahlası "Adli" dir. H. 851/ M. 1447'de doğmuş, H. 886/M. 1481'de tahta çıkmış, H. 918/M. 1512'de ölmüştür. Divanı 1308/1890-91'de 108 sayfa olarak basılmıştır.

Beyitlerinden:

Subha dek her gice ey hurşîd-rû sen mâhdan
Nice bir feryâd idem korkmaz mısın Allahdan

1. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 274

Yaprak	: 41
Satır	: 11
Ölçü	: 18.2 x 11.3 – 12.5 x 7.5 cm.
Cilt	: Siyah meşin, ıstampa, şemseli ve köşebentli
Cetvel	: yıldız

Yazı	: harekeli nesih
Başlık	: hafif tezhipli
Kağıt	: abadi
Baş	: Hudâyâ Hudâlık sana yaraşur Nite kim gedâlık bana yaraşur
Son	: Hoş bilür mihr ü vefâ kâidesin yâr veli İ'tibâr olmaya ol ilme ki gelmez âleme

Kitabın başında ve sonunda Ali Emiri ve kitaplık mührü vardır. Sonuna kağıtlar eklenmiş, boştur. İçinde 1 münacat, 1 na't, 1 meviza, 118 gazel, Cem'le ilgili 2 beyt, Cafer Çelebi ile müşterek 2 mısra vardır.

2. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 277

Yaprak	: 41
Satır	: Muhtelif
Ölçü	: 20.8 x 16.9 cm.
Cilt	: ebru kaplı
Yazı	: rika
Kağıt	: beyaz
Baş	: Hudâyâ Hudâlık sana yaraşur Nite kim gedâlık bana yaraşur
Son	: Adlı dil âzurdei hodrá benigâhi

İlk yaprakta kitaplık mührü basılıdır. İçinde 1 münacat, 1 na't, 125 gazel, 1'i Cem'in 3 kıta, 4 beyt, 1 matla', bu matlaa nazireler, Ali Emiri'nin tahmisleri ve 2 tesdisi vardır.

CEM SULTAN – CEM DİVANI

Fatih'in 3. oğlu Cem H. 864/M. 1459'da Edirne'de doğmuştur. Babasının ölümü üzerine kardeşi II. Bayezid'le taht kavgasına girmiş, başarılı olamayınca 13 yıllık bir esaret hayatı yaşamış ve H. 900/M. 1495'te Papa Alexandre Borgia tarafından Napoli'de zehirlenerek öldürülmüştür.

Avrupa tarihinde Zizim adıyla tanınan Cem Türkçe ve Farsça şiirleriyle büyük başarı sağlamıştır. Beyitlerinden:

Gerçi kim cürm ü hatâdur işimiz noldi atâ
Gerçi kim iki elüm kanda veli kanı kerem

*

Câm-ı Cem nus eyle ey Cem bu Frengistandır
Her kulun başına yazılan gelür devrândur

1. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. 5574

Yaprak	: 61
Satır	: 15
Ölçü	: 21 x 13 - 15.4 x 8 cm.
Yazı	: nesih
Cetvel	: yaldız

Başlık	: yaldız, hafif tezhipli
Kağıt	: aharlı avrupa
Cilt	: üstü ebri, etrafı meşin kaplı
Baş	: Cefâya yüz tutup niçün sen ey mihr-i cihân-ârâ İdersin pençe-i hürşîdi maglûb-ı yed-i beyzâ
Son	: Ki hükm-i gaybe Hakdur ancak ahkem Budur söz doğrusu Allahua'lem

İlk sahifede silinmiş mühür izi vardır. Kitaplık mühürü basılıdır. İçinde 1 münacat, 1 na't, 199 gazel, 1 rûbai, 3 müfret, 48 beyitli bir mesnevi vardır.

2. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY 5574

Yaprak	: 113
Satır	: 13
Ölçü	: 17.7 x 12 cm.
Yazı	: talik
Kağıt	: abadi
Cilt	: yeşil kumaş kaplı
Baş	: Ey sicill-i şiyemün hâsılı divân-ı kerem Nâm-ı cûdunla bulur ziyneti unvân-ı kerem
Son	: Ki hükm-i gaybe Hakdur ancak ahkem Budur söz doğrusu vallahu'lem

Başta kitaplık mühürü vardır. Fihristçe camii'nin tarihi, bazı beyitler ve sonunda yine bazı beyitler vardır. İçinde 1 kaside, 1 rydiyye, 253 gazel, 25 müfret, 48 beyitli bir mesnevi, kenarda 2 terci-i bend, 2 münacat, 1 tevhid, 1 na't, 40 muamma vardır.

3. ALİ EMİRİ EFENDİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 81

Yaprak	: 88
Ölçü	: 77 x 11.3 - 13 x 7.8 cm.
Yazı	: talik
Cetvel	: 9 yaprak yaldız, üst tarafı kırmızı
Başlık	: hafif yaldız
Kağıt	: abadi
Cilt	: kahverengi meşin, ıstampa şemseli ve köşebentli
Baş	: Sübhâne men yüsbihu fi'l-berri ve'l-bihâr Sübhâne men yukdisu fi'l-leyli ve'n-nehâr
Son	: Meger bâr-ı cefâda kaldı gönlüm Ki her lahza çeker bâr-ı cefâyı

Kitabın başında ve sonunda kitaplık mühürü ile Ali Emiri'nin mühürü basılıdır. İçinde 4 tevhid ve münacat, 1 na't, 1 terci-i bent, 3 murabba, 5 kıta, 208 gazel, 59 muamma vardır.

4. LALA İSMAIL EFENDİ (Murad Molla Ktb.) 431/1

Yaprak	: 58
Ölçü	: 23.5 x 13.5 - 17 x 7.5 cm.
Satır	: 17
Yazı	: talik
Cetvel	: yaldız
Başlık	: ince tezhipli
Kağıt	: aharlı Avrupa
Cilt	: Kahverengi yumuşak meşin, üstü istampa yaldızlı
Baş	: Subhâne men yüsbihi fi'l-berri ve'l-bihâr Sübhâne men yukdisu fi'l-leyli ve'n-nehâr
Son	: Meger bâr-ı cefâda kaldı gönliüm Ki her lahza çeker bâr-ı cefâyı

Kitabın başında vakıf mühürü ve bir kıta vardır. İçinde tesbih, tevhid ve mü-nacat olmak üzere 4 na't, 1 manzume, 1 terci-i bend, 3 murabba, 5 kıta, 214 gazel, 60 muamma vardır. 135 yapraktan ibaret olan bu kitabın içinde ayrıca Çelebizade Asım Divanı (59-108. yk.), ile Osman Servet Divanı (109-135. yk.) vardır.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN – MUHİBBİ DİVANI

Yavuz Sultan Selim'in tek oğlu Süleyman H. 900/M. 1495'te Trabzon'da doğmuş, H. 926/M. 1520'de padişah olmuş ve H. 974/M. 1566'da Zigetvar'da ölmüştür. Şairliği ile ilgili bilgiler Dergimizin ilk sayısında verildiğinden buraya sadece ünlü

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi

Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

beytini almakla yetiniyoruz.

1. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY. 1976

Yaprak	: 189
Satır	: metin 13, hasiye 32
Ölçü	: 28 x 17.5, hasiye cetveli: 24 x 13.5, metin cetveli: 17 x 10 cm.
Cilt	: kahverengi ve miklepli meşin
Yazı	: güzel nesih
Kağıt	: abadi
Baş	: Zikr-i bismillahirrahmanirrahim Aşıkâr ü gizlüye sensin alim
Son	: Vefâyı görmek istersen Muhibbi meh-rûlardan Şikâyet itmeyüp dâim rızâ göster cefâsına

Güzel bir nesihle yazılmıştır. Metin başlıkları tezhiplidir. Baş tarafta karşılıklı iki sayfada altın nakışı iki daire ve birisinde mühür izi vardır. Ciltte şemşe, köşe-bent ve nakışlar vardır. En zengin nüshadır. İçinde 1 besmele manzumesi, tevhit, münacat, 10 na't, 1929 gazel vardır. Bunların 1149 tanesi sayfa kenarlarındadır. Sonundan ve (h) kafiyesinden eksiktir.

2. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY. 5467

İstinsah Tarihi	: 973/1555-56
Müstensih	: Mehmed Şerif
Yaprak	: 370
Satır	: 11
Ölçü	: 26.5 x 16.5 cm.
Cetvel	: altın
Yazı	: nefis talik
Kağıt	: zerefsan
Cilt	: kırmızı meşin şemseli
Baş	: Ah kim vardur benüm başumda bin dürlü belâ Ger inâyet itmesen ömrüm olur cümle hebâ
Son	: Muhibbi her gice zülfün gamından Okur her lahza eş'âr-ı firâkı

Divanın en güzel nüshalarındandır. Şair Nevali tarafından tasnif edilmiş, Kara Mehmed tarafından da tezhip edilmiştir. Her şiirin başlığı tezhipli, sayfa boşlukları nakışlıdır. İçinde 1287 gazel, 15 muhammes, 30 murabba, 15 kıta ve rubai, 174 müfret, 1 elifname, 1 terci-i bent, 1 münacat, divanın tertibine dair bir makale, divanın tamamına dair bir tarih vardır.

3. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY 689

İstinsah Tarihi	: 1238
Yaprak	: 196
Satır	: 17
Ölçü	: 20 x 12 cm.
Yazı	: nesih
Kağıt	: aharlı venedik
Cilt	: kahverengi yumuşak meşin
Baş	: Ah kim vardur benüm başumda bin dürlü belâ Ger inâyet itmesen ömrüm olur cümle hebâ
Son	: Gülşen-i hüsnüne karsu ben Muhibbi medhüni Turmaz okur subh olmaça bülbül-i guyâ gibi

Başta kitaplığın ve Ahmedi halifelerinden Rıza'nın mühürleri vardır. III. Ahmed'in hastalıktan iyileşmesi dolayısıyla söylediği bir şiir ile sonunda bir takım belirsiz yazılar bulunmaktadır. İçinde 976 gazel, na't, murabba, muhammes vardır.

4. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY 5477

Yaprak	: 263
Satır	: 13
Ölçü	: 21.8 x 14 cm.
Cetvel	: yaldız
Yazı	: güzel talik
Başlık	: tezhipli
Kağıt	: aharlı kalın
Cilt	: sırtı meşin mukavva

- Baş : Zikr-i bismillahirrahmanirrahim
Aşıkâr ü gizliye sensin alim
Son : Merdim ey Muhibb cüdâ ez-an gül erçi lik
Hâhed kıyâh-ı türbet-i mâ dâd bûy-ı tû

Kitabın başında kitaplık mühürü, bazı dualar ve beyitler vardır. 252. sahife de Ragıb ile Vehbi'nin iki gazeli ve daire şeklinde yazılmış bir gazel, sonunda da Kanuni'nin 3 adet divanını bildiren bir kitabe vardır. Bazı sayfalar boştur. İçinde 3 münacat, 1 na't, 762 gazel, 7 muhammes, biri Şehzade Mehmed'in ölümüne tarih olmak üzere 10 murabba, 42 nazım, 1 elifname, 185 müfret, 36 Farsça gazel vardır.

5. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY 2885

- Yaprak : 120
Satır : 15
Ölçü : 21 x 12.5 cm.
Yazı : talik
Kağıt : kalın venedik
Cilt : meşin üstü kağıt kaplı
Baş : Ayn-ı âlem nûr-ı vechünden bulur nûr u ziyâ
Yoluna olsa bütün dünyâ vü mâfihâ fedâ
Son : Nice şerh idesün derdüm mufasssal bir kitâb oldu
Muhibbi okımaz dilber idersün intihâb evvelâ

Sondan eksiktir. Başında bir temellük kaydı ve kitaplık mühürü vardır. İçinde 479 gazel vardır.

6. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY 2042

- Yaprak : 88
Satır : 13
Ölçü : 16.7 x 10.7 - 14.3 x 9 cm.
Cetvel : yaldız
Başlık : hafif tezhipli
Yazı : talik
Kağıt : aharlı sarımtırak
Cilt : kahverengi yumuşak meşin
Baş : Zikr-i bismillahirrahmanirrahim
Aşıkâr ü gizliye sensin alim
Son : Günahkârum mukırrum çok günâhum
Veli hiç andan artuk yok penâhum

Başında kitaplık mühürü ile bazı beyitler bulunur. İçinde 283 gazel, 2 muhammes, 1 kaside, 9 murabba, 66 müfret, 13 nazım vardır.

7. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY 5758

- Yaprak : 45
Satır : 11 çift sütun
Ölçü : 17.8 x 12.5 cm
Başlık : lacivert zemin üzerine hafif yaldızlı

Yazı	: harekeli nesih
Kağıt	: abadi
Cilt	: kahverengi meşin
Baş	: Cemâl-i hüsnün ey dilber kamulardan key alâdur Taalallah zihi sûret ki bu vech ile zibâdur
Son	: Ger gedâ isem ne var gam mülkünün sultânıyam Sen kemân-ebur nigârün kuhyam kurbâniyam

Başta kitaplık mühürü basılıdır. Her sayfanın sütun başlarında üçgen şeklinde birer kitabe vardır. İçinde Muhibbi'ye ait 50-60 gazel vardır. Diğerleri İshak Çelebi, Usuli, Hayali, Revani, Yunus, Şani, Nihali, Mesihî, Necatî, Nizami, Halilî, Niyazî, Risalî, Dai, Ahmet Sa'dî'den seçilmiş gazellerdir.

8. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KTB. TY. 5455

Yaprak	: 65
Satır	: 19
Ölçü	: 24 x 13.5 - 18.5 x 8.5 cm.
Cetvel	: yaldız
Başlık	: tezhipli
Yazı	: talik
Kağıt	: abadi
Cilt	: kadife koyu kahverengi
Baş	: Ol perî-peyker melek kim benzemez insân ana Sad hezârân dil fedâ olsun hezârân cân ana
Son	: Ey Muhibbi zülf-i şebdîzine oldum hem-inân Raş-ı ahû esk-i gülgûn revânun yüğrûgi

İstinsah Tarihi : H. 1180/M. 1766-67

Müntensih : İstanbullu Mehmed Nazif

Kitabın başında III. Selim'in ve kitaplığın mühürü vardır. İçinde 368 gazel vardır.

9. TOPKAPI SARAYI – HAZİNE KISMI – No: 1132

Yaprak	: 120
Satır	: muhtelif
Ölçü	: 21 x 13.5 cm.
Kağıt	: aharlı
Cilt	: kahverengi deri
Baş	: Müdde'î sözün revâ mıdur mehâ gûş eylemek Âşık-ı bi-zer harfîdünü ferâmûş eylemek
Son	: Meyânın kocmak istersen Muhibbi Koculur mı olıcak kıldan ince

Bu divan Kanuni Sultan Süleyman'ın kendi el yazısı olup müsvedde halindedir. İçinde 234 gazel olan bu nüshanın baş tarafında "İşbu divan mübârek cennet-me-kân magfîret-nişân merhûm ve magfûr-leh Sultan Süleyman Han Gazi Hazretleri'nin kendi mübârek hatlarıdır. Bilen varise imtihan eylesün" yazısı vardır.

10. TOPKAPI SARAYI KTB. REVAN No: 738

Yaprak	: 205
Satır	: 6
Ölçü	: 20 x 12.5 cm.
Yazı	: güzel talik
Kağıt	: aharlı
Cilt	: vişne çürüğü deri
İstinsah Tarihi	: 973/1565-66 İstanbul
Müntensih	: Mehmed Şerif
Baş	: Farsça gazelleri, Dîde ez-âteş-i dil garka-i âbest merâ Kâr-ı in çeşme-i harâbest merâ Türkçe gazelleri, Hak habîbi olmasa olur mıydı mi'râc ana Olmasa sultân-i âlem kim virürdi bâc ana
Son	: Eylemezdi ey Muhibbî kimsene hergiz günâhı Her nefesde bilse hâzırdur eger Allahını

Kitabın 5-39. yaprakları arasında Farsça, 39. yapraktan sonra Türkçe gazeller vardır. Bunlar 339 tanedir. Ayrıca sonunda Padişahın kendi el yazısı ile 3 gazeli yer alır. Sahife kenarları halkâri tezyinatlı, serlevhalar tezhipli, cetveller yaldızlıdır. Di- van padişahın sağlığında kaleme alınmıştır.

11. TOPKAPI SARAYI KTB. – HAZİNE KISMI No: 994

Yaprak	: 170
Satır	: 17
Ölçü	: 21 x 13.5 cm.
Yazı	: talik
Kağıt	: aharlı sarı
Cetvel	: yaldız
Başlık	: yaldız
Cilt	: kahverengi deri, ortası mor kadife
Baş	: Zîkr-i bismillahirrahmanirrahim Âşıkâra gizlüye sensin alim
Son	: Giyelden ol peri-rû âsmânı Bana oldu kazâ-yı âsumânı

Baş tarafında kitaphık mühürü vardır. İçinde 3 münacat, 3 na't, 776 gazel, 3 muhammes, 2 murabba, 1 kıta, 29 rûbai, 52 beyit vardır.

12. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 392

Yaprak	: 261
Satır	: 15
Ölçü	: 22.5 x 12.5 cm.
Yazı	: güzel talik
Kağıt	: zerefsan
Cetvel	: yaldız

Başlık : lacivert zemin, altın nakışlı
Cilt : kahverengi yumuşak meşin
Baş : Âh kim vardur benüm başumda bin dürlü belâ
Ger inâyet itmesen ömrüm olur cümle hebâ
Son : Muhibbi her gice zülfün gamından
Okur her lahza eş'âr-ı firâkı

İstinsah Tarihi : 974/1556-57

Müntensih : Kasım Nahif

Kitabın başında ve sonunda Ali Emiri ile kitaplığın mühürü vardır. İçinde 1047 gazel, 11 muhammes, 28 murabba, 27 kıta, 124 beyit vardır.

13. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 393

Yaprak : 118
Satır : 15
Ölçü : 25 x 14 - 16.5 x 8.3 cm.
Cetvel : yaldız
Başlık : tezhipli
Yazı : güzel talik
Kağıt : zerefsan
Cilt : kahverengi meşin şemseli
Baş : Zikr-i bismillahirrahmanirrahim
Âşikâr ü gizlüye sensin alîm
Son : Nesi var cümle terk itdi dili aşk ile berk itdi
Muhibbi ana âkil din dimen divâne Mecnûn

Kitabın başında ve sonunda kitaplık ve Ali Emiri'nin mühürleri vardır. İçinde 1 münacat, 3 na't, 527 gazel vardır.

14. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 394

Yaprak : 30
Satır : 13
Ölçü : 24.5 x 15 cm.
Cetvel : yaldız
Başlık : tezhipli
Yazı : güzel talik
Kağıt : abadi
Cilt : kahverengi meşin, şemseli
İstinsah Tarihi : 978/1570-71
Müstensih : Mehmed Şerif
Baş : Zikr-i bismillahirrahmanirrahim
Âşikâr ü gizlüye sensin alîm
Son : Öküş eksüklik itdüm âh ü şâd âh
Mukirrüm cürmüme estağfirullah

Başında ve sonunda Ali Emiri ve kitaplığın mühürü vardır. İçinde 1 besmele manzumesi, 1 münacat, 3 na't, 115 gazel, 1 muhammes, 1 mesnevi bulunmaktadır.

15. TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ No: 3871

Yaprak	: 251
Satır	: 13
Ölçü	: 22.5 x 15.5 cm.
Cetvel	: yıldız, mavi başlık
Başlık	: lacivert zemin üzerine ince yıldız nakışı
Yazı	: talik
Kağıt	: abadi
Cilt	: dışı kahve içi güvez meşin, şemseli miklepli
Baş	: Zikr-i bismillahirrahmanirrahim Âşıkâr ü gizliye sensin alîm
Son	: Giyelden ol perî-rû âsmâni Bana oldı kazâ-yı âsumâni

Başında 1. Mahmud'un tuğralı vakıf mühürü ile evkaf müfettişi Tahir Efendi'nin mühürü ve kitaplık mühürü vardır. İçinde 3 münacat, 2 na't, 1000 gazel, 3 tahmis, 3 muhammes, 8 murabba, 29 rubai ve kıta, 52 beyit vardır.

16. NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ – No: 3873

Yaprak	: 278
Satır	: 11
Ölçü	: 24.5 x 15 cm.
Cetvel	: yıldız
Başlık	: lacivert zemin üzerine altın nakışı
Yazı	: nefis talik
Kağıt	: abadi
Cilt	: kahverengi meşin, şemseli miklepli
İstinsah Tarihi	: Şevval 971/1564
Müntensih	: Şirvanlı Muzaffer Ali
Baş	: Egerçi aşkını âsân okurlar evvelâ dilhâ Veli ben görmedüm andan cihân içinde müşkilhâ
Son	: Muhibbi çün kadeh-nûşem veli hicr ile bi-hûşem Anuncün görmezen dehrün gamından cümle âzâdem

Divanın başında "Divân-ı Hâmis-i bende-i Hudâ Muhibbi" ibaresi yazılıdır. Bu nüsha padişah zamanında yazılmıştır. Başında Sultan III. Osman'ın tuğralı mühürü ile vakıf müfettişi İbrahim Hanif Efendi'nin mühürü vardır. İçinde 676 gazel, 5 rubai, 14 müfret, 15 nazım şekli, 21 müfret, 3 münacat, 1 na't, 14 kıta, 4 müfret, tekrar 72 gazel, 14 beyit vardır.

17. AYASOFYA KÜTÜPHANESİ No: 3970

Yaprak	: 190
Satır	: 13
Ölçü	: 25.5 x 16 cm.
Cetvel	: 2-9. yaprak yıldız, diğerleri cetvelsiz
Yazı	: nefis talik
Kağıt	: abadi taklidi

Cilt	: kahverengi meşin
Baş	: Zikr-i bismillahirrahmanirrahim Âşikâr ü gizlüye sensin alîm
Son	: Giyelden ol perî-rû âsmâni Bana oldı kazâ-ı âsumâni

İlk yaprakta I. Mahmud'un tuğralı vakıf mühürü, vakıf müdürü Ahmet Tevfik Efendi'nin mühürü, bazı kenarlarda küçük kitada ve tuğra şeklinde Mustafa Bin Süleyman mühürü basılıdır. Buradan bu nüshanın Şehzade Mustafa'ya ait olduğu anlaşılmaktadır. İçinde 3 münacat, 2 na't, 846 gazel, 3 muhammes, 2 murabba, 2 kıta, 29 rübai, 51 müfret vardır.

18. BAYEZİD KÜTÜPHANESİ No: 202

Yaprak	: 122
Satır	: 11
Ölçü	: 21 x 13 cm.
Cetvel	: yaldız
Başlık	: tezhipli
Yazı	: talik
Kağıt	: aharlı Avrupa
Baş	: Ayn-ı âlem nûr-ı vechünden bulur nûr-ı ziyâ Yoluna olsa bütün dünyâ vü mâfiha fedâ
Son	: Nice şerh idesün derdüm mufassal bir kitâb oldı Muhibbi okımaz dilber idürsün intihâb evvelâ

Başında bir temellük kaydı ve kitaplık mühürü ile Mehmet Tevfik mühürü vardır. Sonundan eksik olan bu nüshada 1 na't, 579 gazel vardır.

SULTAN III. MURAD – MURADİ DİVANI

II. Selim'in oğlu III. Murad H. 953/M. 1546'da doğmuş, H. 982/M. 1574'de padişah olmuş, H. 1003/M. 1594'te de İstanbul'da ölmüştür. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen III. Murad, şiirde Murâdî mahlasını kullanmıştır. Kanuni'den sonra en çok şiir yazan padişah ünvanı alan III. Murad'ın "Esrârname" ve "Fütuhâtü's-Sıyâm" adlı iki eseri daha vardır.

Beyitlerinden:

Aşık olan kimsede nâmûs ü âr itmez karâr
Dökseler bir katre âbı mahvolur nâr üstine

*

Pâk-dâmen olarak dut yüri bir pâk etegin
Câmiü'l-akl olup elden koma idrâk etegin

1. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 625

Yaprak	: 270
Satır	: 15
Ölçü	: 19,3 x 11 cm
Cetvel	: bir sıra yeşil, bir sıra kırmızı, bir sıra yaldız
Başlık	: güzel tezhipli

Yazı	: güzel talik
Kağıt	: abadi
Cilt	: kahverengi meşin, köşebentli, miklepli, şemseli
Baş	: Bismillahirrahmanirrahim Âyet-i unvân-ı Kelâm-ı Kadîm
Son	: Cür'adan mestim ayb âbı nedür Bu şarâbun bilmezem nâbı nedür

Baş tarafta Hekimoğlu Ali Paşa'nın vakıf mühürü vardır. İçinde 1234 gazel ile 77 tane çeşitli nazım şekli vardır. Münacat, na't gibi nazım çeşitleri kafiyesine göre yazılmıştır.

2. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 401

Yaprak	: 353
Satır	: 11
Ölçü	: 25.8 x 16,5
Cetvel	: bazı sayfalar yaldızlı, bazıları cetvelsiz
Başlık	: güzel tezhipli
Yazı	: harekeli nesih
Kağıt	: aharlı kalınca ve bazıları renkli
Cilt	: kahverengi meşin, şemseli ve miklepli
İstinsah Tarihi	: H. 1000/M. 1591-92
Baş	: Bismillahirrahmanirrahim Âyet-i Unvân-ı Kelâm-ı Kadîm
Son	: Bu kitâbun sâhibine her zamân Sen inâyet eyleğil yâ Müsteân

Başta ve sonda Ali Emiri ile kitaplığın mühürleri vardır. İçinde 2 münacat, 1305 gazel, 26 beyit bulunmaktadır.

3. FATİH KÜTÜPHANESİ No: 3874

Yaprak	: 266
Satır	: 17
Ölçü	: 30 x 16.5 cm.
Cetvel	: altın ve mavi
Başlık	: nakışlı ve tezhipli
Yazı	: kalınca talik
Kağıt	: abadi
Cilt	: dışı siyah, içi kırmızı meşin, şemseli, köşebentli, miklepli
Baş	: Bismillahirrahmanirrahim Âyet-i unvân-ı Kelâm-ı Kadîm
Son	: Tâatüm olmadı sana lâyıık Rûşen eyle bu kalbi yâ Hâlık

Kitabın başında I. Mahmud'un tuğralı mühürü ile Evkaf müfettişi Mustafa Tahir Efendi'nin mühürü vardır. İçinde 1 besmele manzumesi, 5 münacat, 1400 gazel, 1 muhammes, 1 mesnevi, 36 nazım ve kıta, 32 beyit vardır.

4. AYASOFYA KÜTÜPHANESİ No: 3972

Yaprak	: 235
Satır	: 19
Ölçü	: 37 x 22.2 cm.
Cetvel	: yıldız ve mavi
Başlık	: tezhipli, gazel başlıkları hafif tezhipli
Yazı	: harekeli nesih
Kağıt	: abadi
Cilt	: dışı kahverengi içi vişneçürüğü meşin, şemseli, miklepli
Baş	: Bismillahirrahmanirrahim Âyet-i unvân-ı Kelâm-ı Kadîm
Son	: Tâatüm olmadı sana lâyıık Rûşen eyle bu kalbi yâ Hâlık

Başında I. Mahmud'un tuğralı mührü ile Evkaf müfettişi Mustafa Tahir Efendi'nin mührü vardır. İçinde 1 besmele manzumesi, 3 münacat, 1 na't, 1407 gazel, 1 muhammes, 12 nazım, 2 kıta, 1 büyük kıta, 1 kıta, 1 mesnevi, 32 beyit vardır.

5. MİHRİŞAH SULTAN – HUSREV PAŞA KTB. 359

Yaprak	: 288
Satır	: 13
Ölçü	: 28.9 x 16.5 cm.
Cetvel	: yıldız
Başlık	: nakışlı ve tezhipli
Yazı	: harekeli nesih
Kağıt	: abadi
Cilt	: içi ve dışı kahverengi meşin, şemseli, köşebentli
Baş	: Bismillahirrahmanirrahim Âyet-i unvân-ı Kelâm-ı Kadîm
Son	: Kenz-i ma'nâyı bulup yolına terk-i ser idüp Kalbün âyinesini nice safâ gördün mü

Baştan iki yaprak ve sonu eksiktir. Başta vakıf mührü ile sonda temellük kaydı bulunmaktadır. İçinde 1 besmele manzumesi, 2 na't, 1118 gazel vardır.

SULTAN I. AHMED – BAHTİ DİVANI

Sultan III. Mehmed'in oğludur. H. 998/M. 1589-90'da doğmuş, H. 1012/ M. 1603-4'te padişah olmuş, H. 1026/M. 1617'de ölmüştür. Bahtî mahlesiyle şiirler yazan I. Ahmed'in şiirlerinde Aziz Mahmud Hüdâyi etkisi görülür. Farsça güzel şiirleri vardır. Beyitlerinden:

Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sâhibidür
Ahmedâ durma yüzün sür kademine o gülün

*

Hudâdan isterem Bahtî umurumda hemen tevîk
Riyâz-ı Hakktan özge yok derûnumda emel tahkik

1. ALİ EMİRİ – MANZUM ESERLER (Millet Ktb.) 35

Yaprak	: 44
Satır	: 20
Ölçü	: 21 x 12.5 cm.
Cetvel	: altın
Başlık	: hafif ve güzel tezhipli, sayfa başları altın
Yazı	: rika
Kağıt	: abadi
Cilt	: kahverengi meşin, şemseli
Baş	: İlahi her nefes ilhâmun üzre olsun ahvâlüm Rızân üzre geçe dâim cihân içre meh ü sâlüm
Son	: Hudâdan isterem Bahti umur-ı adlde tevffk Rızâ-yı Hakkdan özge yok derfûnumda emel tahkfk

Kitabın başında ve sonunda Ali Emiri Efendi'nin mühürü vardır. İçinde 16 münacat, 3 na't, 3 ramazaniye, 1 ivdiyye, 2 methiye, babası için 1 mersiye, 1 tahmîs, 17 gazel, 4 tarih, 36 nazım ve kıta, 2 şarkı, 4 beyit vardır.

SULTAN II. OSMAN (Genç) – FARİSİ DİVANI

I. Ahmed'in oğludur. H. 1013/M. 1603'te doğmuş, H. 1027/M. 1617-18'de tahta çıkmış, H. 1031/M. 1621-22'de öldürülmüştür.

1. REVAN KTB. – TOPKAPI SARAYI MÜZESİ No: 741

Yaprak	: 15
Satır	: 12
Ölçü	: 28.3 x 20 cm.
Cetvel	: yaldız
Başlık	: nefis tezhipli
Yazı	: hareketli nesih
Kağıt	: abadi
Cilt	: içi yaldız, üstü ebru kaplı etrafı meşin
Baş	: Mushaf-ı hüsnüne iki kaşun iki râ gibi Ol ruhun üstinde muyun anber-i sârâ gibi
Son	: Visâl el virürse Fârisiye Hasedden olaydı andelîb lâl

Başta ve ortalarında II. Osman'ın ismi yazılı mühür, ilk sayfada I. Mahmud'un tuğralı vakıf mühürü ve kitaplık mühürü vardır. İçinde 48 nazım, 31 gazel, 1 murabba vardır.

KAYNAKLAR

1. İSTANBUL KÜTÜPHANELERİ TÜRKÇE YAZMA DİVANLAR KATALOGU, İst. 1947.

2. BURSALI MEHMET TAHİR EFENDİ, Osmanlı Müellifleri C. 1, 2, 3, İst. 1972.
3. İ. HAKKI UZUNÇARŞILI, Osmanlı Tarihi, C. I, II, Ank. 1951-53.
4. TEZKİRE-İ LATİFİ, İst. 1314.
5. TEZKİRE-İ AHDİ, Millet Ktb. AE tarih 774.
6. AŞIK ÇELEBİ TEZKİRESİ, İst. Üni. Ktb. TY 2406.
7. TEZKİRE-İ RIZA, İst. 1316.
8. HİLMİ YUCEBAŞ, Şair Padişahlar, İst. 1960.
9. DOÇ. DR. COŞKUN AK, Muhibbi Divanı, Kültür Bak. Yay. 712, Ank. 1987.